

«Ηρθες και πάλι στο παλιό το σταυροδρόμι»

Στο μυθιστόρημά του «Σταυροδρόμια» ο Τζόνθαν Φράνζεν παρουσιάζει μια μοναδικής τέχνης και τεχνικής ανθρώπινη κωμωδία με φόντο τα προάστια των φιλελεύθερων λευκών του Σικάγου κατά τη δεκαετία του 1970 και τις προτεσταντικές σέκτες.

Ο Τζόνθαν Φράνζεν (γενν. 1959) είναι ένας συγγραφέας της γενιάς μου. Τον παρακολουθώ συστηματικά από τις αρχές του 2000, από τη στιγμή που εκδίδεται το μυθιστόρημά του *Οι Διορθώσεις* (*The Corrections*). Και βρίσκω σ' αυτόν πάντα κάτι από τον εαυτό μου, από τα συναισθήματά μου, τις ιδέες μου, τις ανησυχίες μου, τους φόβους μου, τις ηδονές μου, μια κοινή αντίληψη για τη μυθιστορηματική πλοκή. Προφανώς, το ίδιο συμβαίνει με χιλιάδες αναγνώστες σε όλον τον κόσμο, μολοντί οι ήρωες του Φράνζεν ανήκουν κυρίως σε αυτή την ατμόσφαιρα που ονομάζουμε «Μεσοδυτικές Πολιτείες των Ηνωμένων Πολιτειών». Είχα συναντηθεί με τον Τζόνθαν Φράνζεν στην Αθήνα, σε ένα δείπνο που είχε οργανώσει ο εκδότης του Θανάσης Ψυχογιός στο εστιατόριο της Ελληνοαμερικανικής Ένωσης στην οδό Μασσαλίας. Στο δείπνο μετείχε και ο Γιώργος Ίκαρος Μπαμπασάκης, ο συστηματικός μεταφραστής του Φράνζεν. Ήταν η εποχή του *Purity* που κυκλοφόρησε στα ελληνικά λίγο μετά με τίτλο *Αγνή*. Ο Φράνζεν είχε κάνει μια στάση στην Αθήνα, μετά από ένα ταξίδι του στη Λέσοβο. Είχε πάει στο νησί του ανατολικού Αιγαίου για *bird watching*, για παρατήρηση πουλιών, ένα πάθος που καλλιεργεί με αφοσί-

ωση, στο οποίο έχει αφιερώσει μερικά από τα ωραιότερα δοκιμακά κείμενά του.

Αλλά η παρατήρηση των ανθρώπων είναι το μεγαλύτερο επίτευγμά του Φράνζεν. Όχι πώς δεν τη βρίσκουμε σε άλλους συγγραφείς. Αλλά στον Φράνζεν αυτή η παρατήρηση γίνεται με τον τρόπο του μεγάλου μυθιστορηματός, δηλαδή με τους τρόπους της παράδοσης μιας μπαλαζακικής *Comédie Humaine*, μιας ανθρώπινης κωμωδίας. Το επιβεβαιώνουμε και πάλι, διαβάζοντας το νέο μυθιστόρημά του *Σταυροδρόμια* (*Crossroads*) σε ρυθμική, κρουστή μετάφραση του Μπαμπασάκη.

Στο κέντρο αυτού του μυθιστορημάτος είναι μια εξαμελής οικογένεια. Ο πάστορας πατέρας Ρας Χίλντεμπραντ, η μητέρα Μάριον, νοικοκυρά, και τα τέσσερα παιδιά τους, ο μεγαλύτερος Κλεμ, η Μπέκι, ο Πέρι και ο βενιαμίν Τζάντσον. Ο Κλεμ φοιτά στο κολέγιο. Η Μπέκι είναι η σούπερ σταρ στο λύκειο. Και ο Πέρι, με IQ που ξεπερνάει τα 160, είναι μαθητής και ντίλερ ναρκωτικών. Γύρω τους κινείται μια σειρά από άλλους ήρωες, φίλοι, σύντροφοι, εραστές, ανταγωνιστές, που λειτουργούν σαν θρυαλλίδες στην πλοκή. Η δράση εξελίσσεται στις αρχές της δεκαετίας του 1970 σε ένα προάστιο του Σικάγου, όπου κατοικούν κυρίως φιλελεύθεροι λευκοί, αλλά πηγαίνει πίσω στον

χρόνο, στη δεκαετία του 1940 ή στην εποχή του Κραχ, και κινείται στη μεγάλη αμερικανική γεωγραφία, Καλιφόρνια, Αριζόνα, Ιντιάνα, αλλά και στη Νότια Αμερική. Κινείται όμως και στη μεγάλη γεωγραφία της αμερικανικής ποπ και βιομηχανικής κουλτούρας, αναγνωρίσιμη και από τους μη Αμερικανούς αναγνώστες, αφού οι μουσικοί, οι μουσικές, οι μάρκες των αυτοκινήτων, τα παντελόνια καμπάνα, οι μπαντάνες στα μαλλιά, οι σαλοπέτες που παρελαύνουν στο μυθιστόρημα είναι πλέον στοιχεία όλης της σύγχρονης δυτικής μυθολογίας. Το μυθιστόρημα οργανώνεται μέσα από δύο μεγάλα κεφάλαια/μέρη που τιτλοφορούνται «Χριστούγεννα» και «Πάσχα», τίτλοι που, όπως θα ανακαλύψει ο αναγνώστης, έχουν τη σημασία τους.

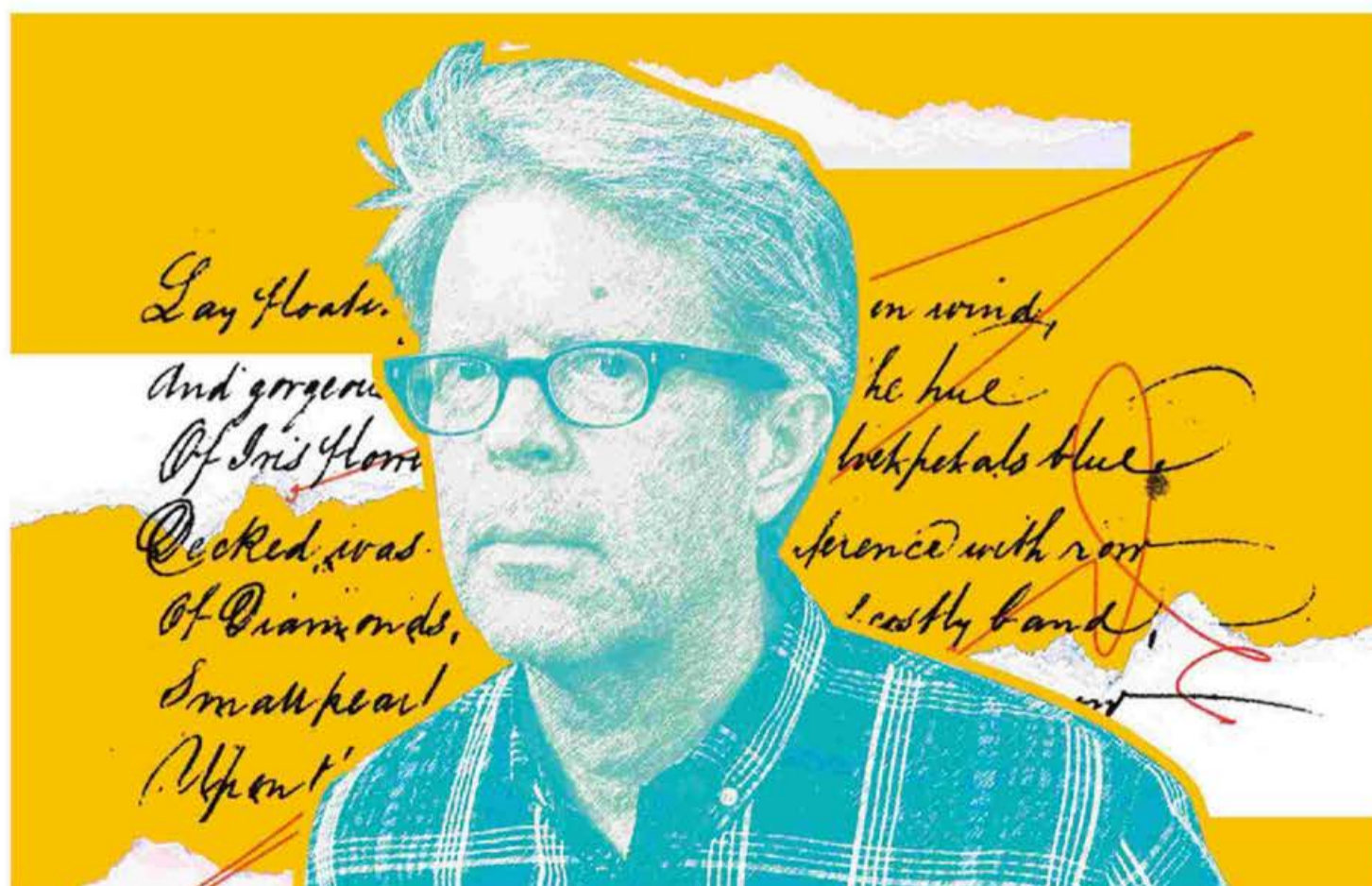
Είπαμε ήδη ότι ο Ρας Χίλντεμπραντ είναι πάστορας. Είναι ο αναπληρωτής ιερέας της Πρώτης Μεταρρυθμισμένης Εκκλησίας, μιας φιλελεύθερης προτεσταντικής σέκτας από τις δεκάδες που ρυθμίζουν τη ζωή και την καθημερινότητα εκατομμυρίων Αμερικανών. Ο Ρας είναι φιλελεύθερος παπάς. Στα κηρύγματά του μιλάει για το Βιετνάμ αλλά και για τους Ινδιάνους Ναβάχο. Στους τοίχους του γραφείου του στο πρεσβυτέριο έχει φωτογραφίες του Τσάρλι Πάρκερ με το σαξόφώνό του, του Ντίλαν Τόμας με το τσιγάρο του, δική του με δυο φίλους του Ναβάχο στην Αριζόνα, τραβηγμένη το 1946, αλλά και το δίπλωμά του από τη Βιβλική Ιερατική Σχολή της Νέας Υόρκης. Ο μη Αμερικανός αναγνώστης ίσως ξαφνιαστεί μ' αυτό το πραγματολογικό πλαίσιο του μυθιστορημάτος του Φράνζεν, με αυτόν τον κόσμο που κινείται γύρω από τις θρησκευτικές σέκτες. Γρήγορα θα καταλάβει όμως, κι έτσι θα αφηθεί να παρασυρθεί από το ρεύμα της αφήγησης, ότι η καρδιά του μυθιστορημάτος, το θέμα, δεν είναι οι σέκτες αλλά οι άνθρωποι, ζωές και το ξεφλούδισμά τους, μέχρι να φτάσουμε στο μεδούλι και να δούμε τις ενochές, τους φόβους, τα διλήμματα, τα μυστικά,

ΤΖΟΝΑΘΑΝ
ΦΡΑΝΖΕΝ

Σταυροδρόμια
Μτφρ.: Γιώργος-
Ίκαρος Μπαμπασάκης
Εκδόσεις Ψυχογιός
Σελ.: 709

ΑΠΟ ΤΟΝ
ΝΙΚΟ
ΜΠΑΚΟΥΝΑΚΗ

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

τα πάθη, τη ζήλεια, τα βίτσια, την τρέλα. Ο Φράνζεν ξεφλουδίζει τις ζωές των μελών της οικογένειας Χίντεμπραντ, εκτός από τη ζωή του μικρού Τζάντσον, ένα αριστοτεχνικό ξεγύμνωμα που είναι ταυτόχρονα και λογοτεχνικό επίτευγμα. Πρόκειται για ένα ξεγύμνωμα που γίνεται με τρυφερότητα και χιούμορ. Ο Φράνζεν αγαπάει τους ήρωές του, μεταφέροντας αυτή την αγάπη και στους αναγνώστες. Ακόμα και στην πιο ακραία συμπεριφορά του Ρας, της Μάριον, του Κλεμ, της Μπέκι ή του αυτοκαταστροφικού Πέρι, κανένας δεν μας γίνεται αντιπαθής. Τους δικαιολογούμε και τους συμπονάμε. Η εκκλησία υπάρχει στο μυθιστόρημα. Αλλά δεν είναι οι σέκτες. Όπως έχουν γράψει κριτικοί και μελετητές του έργου του Φράνζεν, η δική του θρησκεία στα μυθιστορήματά του είναι η οικογένεια και όλες οι προοπτικές που ξανοίγονται μπροστά της, προοπτικές σωτηρίας, ελευθερίας, εξαγνισμού ή καταστροφής. Δηλαδή αυτό που αναγνωρίζουμε στον πυρήνα του μυθιστορήματος *Σταυροδρόμια*.

Αλλά γιατί *Σταυροδρόμια*; Πριν απ' όλα, έτσι ονομάζεται η οργάνωση νέων της Πρώτης Μεταρρυθμισμένης Εκκλησίας. Πρόκειται για μαζική οργάνωση που τη διευθύνει ένας προοδευτικός παπάς, ο Ρικ Άμπρουζς, «άντρας με κυματιστά μαύρα μαλλιά και στιλπνό μαύρο μουστάκι Φου Μαντσού» – ανταγωνιστής του Ρας Χίντεμπραντ. Η βασική αρχή του Ρικ είναι ότι τον Θεό τον βρίσκουμε μέσα στις ανθρώπινες σχέσεις και όχι στις θρησκευτικές τελετουργίες. Η αρχή αυτή κάνει τα «Σταυροδρόμια» πολύ δημοφιλή. Εκατοντάδες νέοι, ανάμεσά τους και τα παιδιά του Ρας, παίρνουν μέρος στις εκδηλώσεις της ή στις κατασκηνώσεις στην Αριζόνα και αλλού. Ο Ρας δεν αντέχει αυτή την επιτυχία του Ρικ και πολύ περισσότερο τη συμμετοχή των παιδιών του, της Μπέκι και του Πέρι, στα «Σταυροδρόμια», που θεωρεί προδοσία. Και καθώς έχει βαρεθεί τη γυναίκα του, προσπαθεί να βρει συναισθηματικό καταφύγιο σ' ένα μέλος του εκκλησιασμάτος του, τη Φράνσις Κοτρέλ, χήρα πιλότου της πολεμικής αεροπορίας.

«Σταυροδρόμια» ήταν όμως και το περίφημο μπλουζ του Ρόμπερτ Τζόνσον (1911-1938), που μετέφερε όλη την οδύνη των μαύρων του αμερικανικού Νότου. Συναντάμε τον Τζόνσον και το μπλουζ στις πρώτες κιόλας σελίδες του μυθιστορήματος του Φράνζεν, ως το εναρκτήριο κομμάτι ενός σάουντρακ που ρυθμίζει μουσικά την αφήγηση. Όχι μόνο Τζόνσον αλλά και Τσάρλι Πάρκερ και Πέγκι Λι, ακόμα και μια λευκή των μπλουζ, τη Λόρα Νάιρο που μας έρχεται από τη δεκαετία του 1960. Αλλά το μπλουζ του Τζόνσον συνδέεται με τους συμβολισμούς. Σύμφωνα με έναν μύθο, ο Ρόμπερτ Τζόνσον συνάντησε τον διάβολο σε ένα σταυροδρόμι. Του έδωσε την κιθάρα και ο διάβολος την κούρδισε. Ήταν μια συμφωνία με τον διάβολο σε ένα σταυροδρόμι. Κι αυτή είναι η άλλη, η ουσιαστικότερη έννοια του τί-

λου του μυθιστορήματος. Ο Ρας, η Μάριον, ο Κλεμ, η Μπέκι, ο Πέρι, βρίσκονται σε σταυροδρόμι. Και ο καθένας τραβάει έναν δρόμο.

Το ξεφλούδιμα ή το ξεγύμνωμα των ηρώων, όπως ήδη είπαμε, γίνεται με αριστοτεχνικό τρόπο. Για παράδειγμα, το ξεφλούδιμα της Μάριον γίνεται με τη βοήθεια της ψυχολογίστριας, της Σοφί Σεραφειμίδη. Η Σοφί, που συστεγάζεται με τον άντρα της, τον οδοντίατρο Κώστα Σεραφειμίδη, και μοιράζονται την ίδια γραμματεία, μια εξηντάχρονη Ελληνίδα, αποπνέει «μεσογειακή ζεστασιά και σύνεση». Μολονότι το ζεύγος Σεραφειμίδη –επώνυμο που παραπέμπει σε άγγελο– μεγάλωσε σε ελληνορθόδοξη οικογένεια, τώρα ανήκει στην Ηθική Πολιτισμική Εταιρεία, μια άλλη προτεσταντική σέκτα. Αλλά και η Μάριον, που τώρα ανήκει στην εκκλησία του άντρα της, ήταν καθολική όταν γνώρισε τον Ρας, πράγμα που δεν αποδέχτηκαν ποτέ οι γονείς του και τον έδιωξαν. Η Μάριον αφηγείται στη Σοφί όλο το παρελθόν που δεν είχε ομολογήσει ποτέ στον άντρα και στα παιδιά της. Μεγαλωμένη στην Καλιφόρνια, είχε νοσηλευτεί σε ψυχιατρείο, είχε παντρευτεί, είχε βιαστεί και ζούσε με το τραύμα του αυτόχειρα πατέρα της στο Κραχ του 1929. Η μητέρα της ποτέ δεν την αγάπησε. Η αδελφή της, Σίρλεϊ, έφυγε για τη Νέα Υόρκη, για να κάνει καριέρα ηθοποιού στο Μπρόντγουεϊ. Πέθανε από καρκίνο και της κληροδότησε κοσμήματα. Η Μάριον πούλησε αυτά τα κοσμήματα και με τα χρήματα που πήρε πλήρωσε την ψυχαναλύτριά της – 20 δολάρια η συνεδρία.

Το σεξ είναι συστατικό στοιχείο της πλοκής στα μυθιστορήματα του Φράνζεν. Δεν είναι ποτέ ηδονοβλεπτικό, μολονότι πολύ αισθησιακό. Είναι απαραίτητο για να δημιουργήσει τις συναισθηματικές και άλλες εξαρτήσεις ή απομακρύνσεις των ηρώων. Τέτοιες είναι, για παράδειγμα, οι σκληρές σεξ του μεγαλύτερου γιου Κλεμ με τη Σάρν, που οδηγούν τον ήρωα σε ένα είδος ενηλικίωσης, στην απόφαση να διακόψει τις σπουδές του και να καταταγεί στον στρατό για να πολεμήσει στο Βιετνάμ. Ακόμα ένα σταυροδρόμι, ακόμα μία ανατροπή.

Το τέλος του μυθιστορήματος είναι αισιόδοξο και «ανοικτό». Ο Φράνζεν μας δείχνει τις ζωές των ηρώων του, αλλά δεν θέλει να μας επιβάλει τίποτα. Βυθιζόμαστε στην πλοκή και ταυτόχρονα σκεφτόμαστε. Σαν να είμαστε κι εμείς σε σταυροδρόμι.

ΥΓ.: Όταν κυκλοφόρησε το βιβλίο στις Ηνωμένες Πολιτείες, το φθινόπωρο του 2021, γράφτηκε ότι με αυτό άνοιξε μια τριλογία με τίτλο *A key to all mythologies*. Οι τριλογίες μπορεί να αναγγέλλονται, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι είναι απαραίτητο να ολοκληρωθούν. Αλλά ήδη ο τίτλος της τριλογίας μάς δίνει ένα κλειδί για το μέχρι τώρα έργο του Φράνζεν: σύγχρονες μυθολογίες.

Το σεξ είναι συστατικό στοιχείο της πλοκής στα μυθιστορήματα του Φράνζεν. Δεν είναι ποτέ ηδονοβλεπτικό, μολονότι πολύ αισθησιακό. Είναι απαραίτητο για να δημιουργήσει τις συναισθηματικές και άλλες εξαρτήσεις ή απομακρύνσεις των ηρώων.

